

Петінова О.Б.

УДК 1+316+321.01,

ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО РИНКОВОГО
ГОСПОДАРСТВА ЯК МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей соціального ринкового господарства як моделі розвитку України в ХХІ столітті. Автор у соціально-філософському контексті дає експлікацію поняттям «економічний розвиток», «політичний розвиток», «правовий розвиток», «культурний розвиток», «екологічний розвиток», «добробут», «якість життя», «соціальна справедливість», «соціальна захищеність». Акцентується увага на тому, що соціально-економічний розвиток України обумовлюється суперечностями, потребами та інтересами Нової економічної людини, яка формується в ринковому суспільстві та є «продуктом» втілення ринкових засад організації суспільного життя в ХХІ столітті.

Ключові слова: соціальне ринкове господарство, економічний розвиток, політичний розвиток, правовий розвиток, культурний розвиток, екологічний розвиток, добробут, якість життя, соціальна справедливість, соціальна захищеність, Нова економічна людина.

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей социального рыночного хозяйства как модели развития Украины в ХХІ веке. Автор в социально-философском контексте эксплицирует понятия «экономическое развитие», «политическое развитие», «правовое развитие», «культурное развитие», «экологическое развитие», «благополучие», «качество жизни», «социальная справедливость», «социальная защищенность». Акцентируется внимание на том, что социально-экономическое развитие Украины обуславливается противоречиями, потребностями и интересами Нового экономического человека, который формируется в рыночном обществе и есть «продуктом» воплощения рыночных оснований организации общественной жизни в ХХІ веке.

Ключевые слова: социальное рыночное хозяйство, экономическое развитие, политическое развитие, правовое развитие, культурное развитие, экологическое развитие, благополучие, качество жизни, социальная справедливость, социальная защищенность, Новый экономический человек.

Summary. The article is dedicated to the analysis of the social market economy peculiarities as a model of development of Ukraine in XXI century. The author gives explication to the notions “economic development”, “political development”, “legal development”, “cultural development”, “ecological development”, “welfare”, “quality of life”, “social justice”, “social protection” in the socio-philosophical context. The fact, that socio-economic development of Ukraine is specified by the contradictions, needs and interests of New homo economicus who is formed in the new market society and is a “product” of realization of organization upon market basis of the social life in XXI century is emphasized.

Key words: social market economy, economic development, political development, legal development, cultural development, ecological development, welfare, quality of life, social justice, social protection, New homo economicus.

Актуальність проблеми. Неоліберальні ідеї знайшли своє відображення в концепції соціального ринкового господарства, яка, на наш погляд, є найоптимальнішою моделлю для подальшого розвитку України. Розвиток суспільства – досить складний процес, і його осмислення привело науковців до виокремлення різних підходів та теорій, які так чи інакше пояснювали б історію виникнення та розвитку суспільства. І хоча формаційний підхід критикують за перевищення ролі економіки в житті суспільства, недооцінку ролі духовних факторів, зумовленість розвитку історичних процесів, однолінійність та прихильність до матеріалістичних поглядів, в наш час його застосовують більш широко (історія розвитку людства розглядається з позиції постійного прогресу, обумовленого розвитком продуктивних сил). Ми вважаємо, що до цього підходу нам слід обов'язково звернутися, адже становлення Нової економічної людини (під якою ми розуміємо соціально орієнтовану ринкову особистість, яка відзначається високим рівнем економічної культури, орієнтується на досягнення добробуту, високої якості життя, соціальної справедливості та захищеності, має творчі здібності, здатна до ризику та до швидкої адаптації у змінних умовах ринку) в Україні вимагає нової економічної системи, яка стане базисом для змін в надбудові. І, на наш погляд, в Україні це має бути соціальна ринкова економіка.

Мета: розглянути особливості соціального ринкового господарства як моделі розвитку України в ХХІ столітті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні науковці значну увагу приділяють обґрунтуванню та механізмам запровадження основних положень соціально орієнтованої економіки в практику господарювання України. Серед них можна назвати такі імена як В. Геєць [2], А. Деркач, Б. Панасюк [6], О. Амоша, М. Прокопенко, Є. Іванов [1] та ряд інших. Теоретичні концепції соціального ринкового господарства на основі аналізу економічних концепцій провідних економістів Німеччини систематизував Р. Нуреев [13], мислителі намагався проаналізувати можливість застосування концепції соціального ринкового господарства в Росії.

Вклад основного матеріалу. Концепція соціального ринкового господарства була закономірним результатом еволюції неолібералістичних ідей; в її розвиток внесли значний вклад німецькі ордолібералісти – Ф. Бьом, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, В. Ойкен то ряд інших, про яких ми говорили вище. Поняття «соціальна ринкова економіка» походить від слова «соціальний» (пов'язаний із стосунками та життям людей у суспільстві, суспільний, громадський; породжений умовами суспільного життя, певного

середовища, ладу [9]) та словосполучення «ринкова економіка» (соціально-економічна система, що розвивається на основі приватної власності і товарно-грошових відносин, опирається на принципи свободи підприємництва і вибору [8]). Пріоритетним завданням держави в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки є забезпечення населення соціальними правами та гарантіями. В науковий обіг поняття «соціальна ринкова економіка» (Soziale Marktwirtschaft – з німецької) введено А. Мюллер-Армаком. Соціальне ринкове господарство мислитель визначає як соціально-економічний устрій, за якого цілеспрямовано організована економіка вільного ринку, що зберігається внаслідок регульованої системи конкуренції, надає більш надійну гарантію соціальному прогресу. При цьому розвиток конкуренції формує економічну базу для соціальних заходів шляхом перерозподілу доходів в державному бюджеті [12].

Українська дослідниця О. Осінська-Львівська виокремлює такі ознаки соціально-орієнтованого ринку: плюралізм форм власності, державне втручання в економічні процеси та відносини за умови виникнення небезпеки, втручання держави в розподіл особистих доходів за допомогою податків – від найбільш заможних до незабезпечених та малозабезпечених верств, наявність розвиненої системи соціального забезпечення, отримання державних виплат безробітними, пенсіонерами й іншими категоріями населення, формування середнього класу [14, с. 190].

Під *соціально-орієнтованою ринковою економікою ми розуміємо такий тип ринкової економічної системи, якому притаманний високий рівень економічного, політичного, правового, культурного та екологічного розвитку суспільства, що забезпечує добробут населення, високу якість життя, соціальну справедливість та захищеність*. Вона є найвищою формою розвитку ринкової економіки, яка дає змогу поєднувати принципи вільного ринкового господарювання та соціальну справедливість. Зупинимось на експлікації та конкретизації основних понять, які ми використовуємо у визначенні.

Економічна система – це механізм функціонування й розвитку національної економіки. Існують різні класифікації типів економічних систем, наприклад, за формами власності на засоби виробництва, за способами координації та управління економічною діяльністю, однак, найчастіше економічні системи поділяють на ринкові (чисті ринкові, наприклад, США; соціально-ринкові, наприклад, країни Європи, державно-керовані, наприклад Китай, Тайвань, Японія, Корея тощо) та неринкові. Взяти за основу традиційне визначення [7], ми в контексті нашого дослідження під *економічним розвитком* розуміємо процес функціонування та еволюції економічної системи пострадянської України в XXI, який характеризується зміною ринкової і виробничої кон'юнктури за принципом дотримання економічної та політичної свободи особистості при підтримці держави, що забезпечується інвестиційними, інноваційними, технічними й технологічними чинниками розвитку економіки, чинниками економічної власності та господарського механізму. Інвестиційні чинники залежать від вкладення коштів у розвиток економіки як вітчизняними, так і зарубіжними інвесторами; інноваційні – забезпечуються нововведеннями в галузі техніки, технології, організації праці чи управління; технічні обумовлюються сукупністю засобів, створених людством для обслуговування своїх потреб виробничого і невиробничого характеру; технологічні представляють собою способи розв'язання певних задач за допомогою технічних засобів. Чинники економічної власності полягають в приналежності засобів виробництва певним особам (індивідам, колективам, державі), господарський механізм же представляє собою сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів управління та правових норм. При цьому слід зазначити, що господарський механізм тісно пов'язаний з конкретними формами реалізації соціально-політичних відносин у організації виробництва. Економічний розвиток України обумовлюється економічними суперечностями, потребами та інтересами Нової економічної людини, яка формується в ринковому суспільстві та є «продуктом» втілення ринкових засад організації суспільного життя в XXI столітті.

Політичний розвиток відображає об'єктивні зміни у політичному житті України, які необхідно запровадити або в еволюційній, або в революційній формі. Ми не являємось прибічником революцій, тому вважаємо, що в Україні ці зміни повинні відбутися шляхом проведення ефективної політики державою та прийняття управлінських рішень.

Підправовим розвитком розуміється необоротна, спрямована, закономірна зміна в Україні системи регулювання суспільних відносин, що виражає економічну та політичну свободу особистості, однак забезпечує дотримання норм та правил, встановлених у суспільстві. Звичайно, ця проблема потребує більш детального осмислення, однак це не є предметом нашого дослідження, тому ми лише оглядово звертаємось до даного аспекту.

Культурний розвиток забезпечується розвитком культури України в цілому, насамперед, сукупністю матеріальних і духовних цінностей, властивих українцям, при цьому слід враховувати як традиційні, так і нові цінності XXI століття. Молодь у наш час постала перед складним вибором. Система її ціннісного світогляду формується під впливом глобальної зміни ієрархії загальнолюдських ціннісних орієнтацій. Прикро визнавати, що трансформація суспільного життя вивела на перші місця цінності особистого рівня, які забезпечують егоїстичні, власні потреби та комфортне самопочуття. Однак ці цінності диктуються сучасним ринковим суспільством, суспільні відносини пострадянської України провокують розквіт егоїзму в свідомості людини. Особливо це відбивається на особистості, яка знаходиться на шляху формування свого власного бачення проблем існування. В капіталістичних країнах світу, на модель розвитку яких орієнтується незалежна Україна, існує «екзистенціальний» підхід до життя: кожен виживає, як може, і не покладає надії ні на кого, окрім себе. О. Химчук зазначає, що такі цінності як честь, гідність, скромність, милосердя, співчуття, совість, справжня любов, справедливість, вихованість, гарні манери поведінки, релігійність, культурні цінності, ввічливість, гордість є не пріоритетними для сучасної молоді. Все більшого значення набувають матеріальні цінності, а також егоїзм, жорстокість, хамство [21]. Нині

втрачається і така цінність, як відповідальність молоді перед батьками, а відтак і перед суспільством. Не менш важливе значення має недбайливе ставлення молоді до навколишньої природи (рослинності, тварин, водоймищ тощо), що негативно позначається на здоров'ї, фізичному та психічному розвитку самої ж такої людини. Ринкове господарювання потребує новаторів, ініціативних, творчих особистостей. А тенденції серед сучасної молоді досить невтішні: відбувається моральна деградація. Нова економічна людина повинна поєднувати споживчі та традиційні цінності в своїй життєвій орієнтації, однак для цього необхідно сформулювати нову систему світобачення та світорозуміння, основою якої має нова стратегія освіти в соціальному ринковому господарстві.

Особливу увагу ми б хотіли зосередити на понятті «екологічний розвиток». Розглядаючи останні дослідження сучасних економічних систем, ми погоджуємось з тим, що будь-яка існуюча сучасна економічна система слід розглядати як еколого-економічну систему [3]. Будь-яка еколого-економічна система включає в себе екологічну та економічну підсистеми. Навколишнє середовище є не лише місцем існування людини та об'єктом її трудової діяльності, але одночасно і результатом такої діяльності. Вчення про екосистему сформулював англійський природознавець А.Тенслі [23, с. 284-307.]. Однак в процесі виробництва людина використовує сировину для створення будь-яких благ, і вилучає її з навколишнього середовища. Таким чином, економічна система виникає, розвивається і функціонує в екологічній системі. Глобальна екологічна криза є дуже нагальною проблемою людства, і її вирішення потребує невідкладних дій як з боку держави, так і зі сторони кожної особистості. Атрибутивною складовою Нової економічної людини має бути високий рівень екологічної культури, яка спрямована на подолання власної обмеженості людини як природної істоти (біологічного виду) щодо пристосування в біосфері в умовах постійної конкуренції, вона постає засобом піднесення природності людського буття до надприродності, вивіщення однієї з форм живої речовини – людини розумної – до чинника, що організовує природний світ.

Таким чином, *підекологічним розвитком* ми розуміємо процес, спрямований на конструктивну зміну відношення особистості та суспільства в цілому до довкілля. На наш погляд, екоцентризм – єдиний універсальний світогляд, який переорієнтовує ціннісні орієнтації Нової економічної людини на планету Земля: вона є центром Життя, вона – ціле, а люди – лише її складові. Така фундаментальна філософія забезпечить онтологічне сприйняття, яке заперечує існування будь-яких відмінностей між людиною та природою, що будуть достатніми для оголошення людини найвищою цінністю. Екоцентризм забезпечує природо-центристську систему цінностей.

І, звичайно, повертаючись до визначення соціального ринкового господарства, нам необхідно експлікувати поняття «добробут», «якість життя», «соціальна захищеність», та «соціальна справедливість».

Розробкою соціальних індикаторів життя людини та суспільства в цілому науковці почали займатися з II половини ХХ століття. І, звичайно, звернулись до категорії якості. Вона відображує одну з сторін об'єктивної реальності – визначеність, що реалізує себе в сукупності окремих якостей. Якість об'єкта не зводиться до його окремих властивостей, а пов'язується з об'єктом як з певною цілісністю, охоплює його повністю, і тому представляє собою онтологічну характеристику. Разом з тим, якість є інструментом ідентифікації об'єкта, що дає можливість поєднувати їх на основі спільних рис чи виокремлювати з множини. У 1986 році Міжнародна організація зі стандартизації зробила спробу стандартизувати формулювання цього поняття, і в 1994 році під якістю почали розуміти сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені потреби. При цьому під об'єктом розумілись діяльність, процес, система, окрема особистість, продукція, тощо. Однак однозначного визначення цього поняття немає. Один з провідних філософів бізнесу Б.Трейсі вважав життя кодовим замком, до якого правильно слід підібрати цифри, і тоді можна отримати все, що забажаєш [18].

В результаті тривалих дискусій в II половині ХХ століття науковці сформулювали 2 поняття, які прийняли за основоположні соціальні індикатори – «рівень життя» та «якість життя». В найбільш загальному значенні під *рівнем життя розуміється рівень задоволення матеріальних потреб людини в кількісному вираженні* (коли існуючий рівень порівнюють з певним нормативним показником). *Якість життя – рівень задоволення нематеріальних потреб*, він відображує суб'єктивну оцінку соціального та культурного комфорту [4]. При цьому елементи якості життя в кожній державі відрізнялись залежно від ідеологічних та культурних установок, зокрема, якість життя в соціальних державах консервативного типу співвідносилась з свободою, справедливістю, освітою, повною зайнятістю населення. Ліберальна концепція соціальної держави пов'язувала якість життя з наявністю соціальних можливостей при свободі вибору засобів їх досягнення тощо. Як зазначає Л.Черенько, рівень життя – складне та багатопланове поняття, яке об'єднує широкий спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом та умовами життєдіяльності людини у суспільстві. Рівень життя населення впродовж тривалого часу залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки країни за певний період. Ця категорія не є новою, вона тривалий час досліджувалась у зарубіжних та вітчизняних наукових колах. Рівень життя є динамічною категорією і залежить від конкретних умов розвитку певного суспільства. Українські дослідники роблять спроби представити модель визначення рівня життя українців, наприклад, комплексний підхід до цієї проблеми представлений в монографії під редакцією Л.Черенько [15]. Серед основних чинників формування життєвого рівня населення можна виокремити економічну ситуацію в країні, соціальні стандарти та гарантії у забезпеченні гідного рівня життя, домашні господарства як засіб підвищення рівня добробуту сімей.

Серед показників, які пропонувались в 70-х роках ХХ століття найбільшу популярність отримав індекс фізичної якості життя, розроблений в США, він включав в себе показник смертності немовлят, середню тривалість життя, рівень грамотності населення. Еталоном вважалась країна, для якої рівні цих показників відповідно 7%, 77 років, 100 %. Ініціатором та спонсором ряду досліджень якості життя на міжнародному та національному рівнях є ЮНЕСКО. Результатом численних досліджень, які проходили під егідою ООН в кінці ХХ ст. стали 10-річні програми розвитку світового співтовариства. Для їх реалізації було створено спеціалізовану Програму розвитку ООН (ПРООН), яка сприяє країнам-учасникам у вирішенні національних проблем в області захисту прав населення, гендерної проблематики, боротьби з ВІЛ, тощо. В кінці ХХ століття експертами ООН була удосконалено перелік показників, і запропоновано широку систему об'єктивних показників якості життя, що дають можливість об'єднувати соціально-демографічну статистику наднаціональних, національних та регіональних рівнях. Введено в обіг категорію «розвиток людини» і показник ІРЛ (індекс розвитку людства), пізніше – ІРЛП (індекс розвитку людського потенціалу, Human Development Index, HDI). За останніми показниками, Україна відноситься до «країн, що розвиваються за середнім рівнем розвитку ІРЛП» [10].

На наш погляд поняття «добробут» включає в себе і рівень життя, і якість життя. *Добробут* – ступінь задоволення потреб людини (на індивідуальному рівні) чи суспільства (на рівні держави), він характеризує забезпеченість населення необхідними матеріальними і духовними благами. Під *якістю життя* розуміється сприйняття людьми свого положення в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей, від мети, очікувань, стандартів; це рівень задоволення особистості своїм життям за її власною суб'єктивною самооцінкою. Ці поняття часто використовуються в якості синонімічних. В сучасному світі категорія якості життя є однією з центральних в наукових та практичних розвідках філософів, економістів, менеджерів, соціологів, статистиків, політологів, медиків тощо. Для українського суспільства нагальною проблемою сучасності є скоординована політика з боку уряду підвищення якості життя. Подальше реформування нашого суспільства, економічний та соціально-культурний розвиток населення залежить від цього показника, якому слід приділяти увагу як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях. Якість життя ми розглядаємо як одну з найважливіших соціально-філософських категорій, адже це інтегральне поняття, яке відображає суб'єктивну та об'єктивну оцінку рівня життєдіяльності населення в конкретному культурно-історичному контексті. В умовах антропологічної кризи в Україні, на наш погляд, цей показник відіграє одну з провідних ролей.

Якість життя визначає буття особистості, і проявляється через конкретну відповідність умов життя її потребам. Давньогрецький філософ Протагор говорив про те, що людина є мірою всіх речей, відповідно в контексті якості життя міра людини є мірою всього, що з нею відбувається в житті, в тому числі в задоволенні матеріальних та духовних потреб. Однак при цьому повинні бути певні показники, з якими зрівнюють ступінь відповідності, інакше, абсолютизуючи свої потреби, особистість може опинитись у стані дисбалансу між особистими потребами та можливостями суспільства і держави їх задоволення. Американський психолог А. Маслоу сукупність системи потреб людини подає у вигляді 5 рівнів: фізіологічні (голод, спрага, статеві потяги тощо); екзистенційні (безпека, комфорт, постійність умов життя); соціальні (соціальні зв'язки, спілкування, піклування про інших тощо); престижні (самоповага, визнання, досягнення успіху, тощо); духовні (пізнання, самоактуалізація, самовираження). В своїй фундаментальній праці «Мотивація та особистість» А. Маслоу відзначає, що людина є істота «бажаюча». Вона дуже рідко буває повністю задоволена, а якщо так – то недовго. На місці задоволених бажань з'являються інші, і так до нескінченності. Бажання – це особливості людини, і супроводжують вони її все життя. По мірі того, як задовольняються «нижчі» потреби, все більш актуальним стає задоволення потреб більш високого рівня. «... якщо ваш шлунок буде постійно пустим, якщо б ви постійно відчували спрагу, якщо б вам кожного дня загрожували землетруси та повинні, якщо б ви весь час відчували на собі ненависть оточуючих, то у вас ніколи б не виникло бажання написати ноктюрн, довести теорему, прикрасити своє житло, одягти гарний одяг...» [11].

Міра реалізації сукупності потреб є показником якості життя. Відповідно, для того, щоб забезпечити якість життя, необхідно проводити моніторинг потреб різних груп населення, а потім розробити та реалізувати заходи по їх задоволенню. Загальні підходи до забезпечення потреб повинні гарантуватися людині в державі Конституцією. Якість життя включає в себе сукупність параметрів, які відображують вимір буття особистості з оцінкою її фізичного та психічного стану, соціальних відносин, організації дозвілля, охоплює все розмаїття сфер її життєдіяльності.

Під соціальною справедливістю ми розуміємо міру відплати за заслуги при рівності всіх громадян, яка включає в себе як зрівняльний, так і розподільчий аспект: кожен громадянин за результати своєї діяльності в процесі реалізації в державі економічної та індивідуальної свободи отримає те, що заслуговує – як в плані нагород чи покарань, так і в соціальній ієрархії.

Формула справедливості в демократичних відношеннях постійно потребувала свого уточнення, а тому пошуки адекватної відповіді постійно продовжуються в гуманітарних науках. Так, можливості досягнення соціальної справедливості в умовах ринкової економіки розглядав Р. Дарендорф; він виходив з принципу соціальної рівності, яка б забезпечила кожному члену суспільства можливість себе проявити [5]. Всебічний аналіз соціальної справедливості представлений у творах філософа Дж. Ролза, мислитель її розглядає як першу добродієність суспільних інститутів; організація суспільства повинна слідувати правилу пріоритету свободи та пріоритету справедливості над ефективністю та благополуччям [16]. Ю. Хабермас визнає за суспільством право прийняти стандарти справедливості, основою яких має бути єдність моралі та права [19, 20]. Серед вітчизняних дослідників соціальну справедливість в контексті соціологічних теорій аналізувала

О. Сапелкіна [17]. Поняття, види та критерії оцінки соціальної справедливості в Росії представлені в наукових працях Т. Шипунової [22].

Ринкова економіка, навіть в умовах соціальної орієнтації, сама по собі не може забезпечити справедливий розподіл доходів. Вона диференціює прибутки, в результаті чого частина населення опиняється за межею бідності. Цим породжується потреба у соціальному захисті, який повинна здійснювати держава. Часто поняття «соціальний захист» та «соціальна захищеність» не розрізняються, і використовуються як синонімічні, на наш погляд, їх треба відокремлювати. Під соціальним захистом ми розуміємо комплекс заходів (економічних, соціальних, правових), які надає та здійснює держава для забезпечення усіх соціальних груп населення країни можливостями підтримки певного рівня життя. Соціальна захищеність же – це сукупність законодавчо закріплених гарантій, що захищають будь-якого громадянина країни від економічної та соціальної деградації в результаті безробіття, хвороби, виробничої травми, народження дитини, інвалідності, старості тощо.

Висновки. Отже, в умовах трансформаційних процесів в Україні, які пов'язані з глобалізацією та інтервенцією західної моделі життя, наша країна опинилась перед вибором подальшої стратегії розвитку й функціонування. Необхідною умовою таких перетворень є раціоналізація економічної діяльності та окреслення перспектив становлення на міжнародній арені. Результатом цього є формування певного типу економічної системи – ринкового. Серед різних типів ринкових систем, на наш погляд, найоптимальнішою для нашої країни є соціально орієнтована. Її можна осмислювати і з політичних, і з економічних, і з правових позицій, однак саме філософія може представити комплексний підхід та філософську інтерпретацію основних її складових елементів та особливостей становлення. **Перспективи подальших розвідок** окресленої проблеми – у системному аналізі становлення Нової економічної людини в соціальному ринковому суспільстві в Україні шляхом реформування освіти України.

Джерела та література:

1. Амоша А. И. Канонырынка и законыэкономики. – Кн.4. Процесс распределения и общественные отношения [Текст] / А. И. Амоша, Н. Д. Прокопенко, Е. Т. Иванов. – Донецк : ИПЭ НАН Украины, 2001. – 546 с.
2. Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні [Текст] / В. Геєць // Економіка України. – 2000. – № 1. – С.4-11.
3. Грабинський І. М.Сучасні економічні системи [Текст] / І. М. Грабинський. – Львів : Інтереко, 1997. – 176 с.
4. Григорьева И. А. Человек в социальном государстве : согласование интересов [Текст] / И. А. Григорьева. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 176 с.
5. Дарендорф Р. Тропы утопии : Работа теории и истории социологии [Текст] / Ральф Дарендорф. – М. : Праксис, 2002. – 536 с.
6. Деркач А. Концепція побудови соціальної ринкової економіки [Текст] / А. Деркач, Б. Панасюк // Банківська справа. – 1999. – № 1(25). – С.11 – 18.
7. Економічний розвиток. Енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/2012-06-25-13-15-09/17-2011-03-28-17-03-01/715-2011-06-26-11-39-06.html> 23.07.13. – Назва з екрану.
8. Значення поняття «ринкова економіка». Електронний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wiktionary.org/wik> 26.07.13. – Назва з екрану.
9. Значення слова «соціальний». Електронний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wiktionary.org/wik> 26.07.13. – Назва з екрану.
10. Индекс развития человеческого потенциала [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/29.07.13> – Назва з екрану.
11. Маслоу А. Мотивация и личность [Електронний ресурс] / Абрахам Маслоу, 1954-1968. – Режим доступу : http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000896/st000_shtml, 4.07.13. – Назва з екрану.
12. Мюллер-Армак А. Принципы социального рыночного хозяйства [Текст] / Альфред Мюллер-Армак / Социальное рыночное хозяйство. Теория и практика экономического порядка в России и Германии. – СПб.: Экономическая школа, 1999. – 368 с.
13. Нуреев Р. М. Теория и практика социального рыночного порядка в Германии и возможности ее применения в России [Электронный ресурс] / Р. М. Нуреев. – Режим доступа : <http://www.mirkin.ru> 14.07.13. – Назва з екрану.
14. Осінська-Львівська О. Б. Теоретичні концепції соціального ринкового господарства [Текст] / О. Б. Осінська-Львівська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.7 (Збірник науково-технічних праць). – С.186 – 192.
15. Рівень життя населення України: монографія [Текст] / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. – К. : ТОВ Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
16. Ролз Дж. Теория справедливости [Текст] / Джон Ролз. – Новосибирск : Изд-во Новосибирского университета, 1995. – 535 с.
17. Сапелкіна О. В. Інтерпретація соціальної справедливості в сучасних соціологічних теоріях [Текст] // Соціальне управління і профспілковий рух. – Вісник № 1, 2012. – С.62 – 64.

18. Трейси Б. Цитаты [Электронный ресурс] / БрайанТрейси. – Режим доступа : <http://www.livelib.ru/author/10431/quotes> 23.07.13. – Назва з екрану.
19. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность [Текст] / Юрген Хабермас. – М. : Наука, 1992. – 175 с.
20. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие [Текст] / Юрген Хабермас // Пер. с нем.; под ред. Д. В. Скляднева, послеслов. Б. В. Маркова. – СПб. : Наука, 2000. – 380 с.
21. Химчук О. Цінності сучасної молоді [Електронний ресурс] / О.Химчук // Студентський інтернет-журнал «Освіта та...». – Режим доступа : <http://www.osvitata.com/osvita-ta-religiya/tsinnosti-suchasno-molodi.html>. 23.07.13. – Назва з екрану.
22. Шипунова Т. В. Социальная справедливость : понятие, виды, критерии оценки [Электронный ресурс] / Т. В. Шипунова // Проблемы теоретической социологии. Вып.5: Межвуз. сб. – СПб. : Астерион, 2005. – Режим доступа : http://deviantology.spb.ru/etc/publications/Shipunova-Sotsialnaya_spravedlivost.pdf 13.07.13. – Назва з екрану.
23. Tansley A. G. The Useand Abuse of Vegetational Concepts and Terms[Text] / A.G. Tansley // Ecology. – 1935. – Vol.16, No.2. – P. 284-307.

Жиртуева Н.С.

УДК 248.2 + 241.513

МИСТИКА КАК КУЛЬТУРА И ЕЕ УНИВЕРСАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

***Аннотация.** В статье рассматриваются феномены мистики и мистической культуры. Делается вывод, что мистика является „единением” адепта с абсолютной реальностью, в результате чего достигается познание Абсолюта и качественная трансформация психической жизни человека (просветление, святость, пробуждение). Мистическая культура является совокупностью теоретических положений и практических методов достижения «единения» адепта с Абсолютом. Предлагается классификация универсальных особенностей мистической культуры.*

***Ключевые слова:** мистика, мистическая культура, Абсолют, эгоцентрическое сознание, просветленное сознание, психопрактика.*

***Анотация.** У статті розглядаються феномени містики та містичної культури. Робиться висновок, що містика постає «єднанням» адепта з абсолютною реальністю, у результаті чого досягається пізнання Абсолюту та якісна трансформація психічного життя людини (просвітлення, святість, пробудження). Містична культура є сукупністю теоретичних положень та практичних методів досягнення «єднання» адепта з Абсолютом. Пропонується класифікація універсальних особливостей містичної культури.*

***Ключеві слова:** містика, містична культура, Абсолют, егоцентрична свідомість, просвітлена свідомість, психопрактика.*

***Summary.** The phenomena of mystics and mystic culture are examined in the article. The conclusion is drawn that mystics is the “unity” of an adherent with the absolute reality; the cognition of the Absolute and the qualitative transformation of psychical life of a man (enlightening, holiness, and awakening) are attained as a result. A mystic culture is the totality of theoretical positions and practical methods of achievement of the “unity” of an adherent with the Absolute. The classification of universal features of mystic culture is offered. 1. There is an absolute spiritual reality, but the possibility to talk about the Absolute positively (negative or apophatic theology) is denied. 2. A man belongs simultaneously to the world of the spiritual Absolute and to the world of material (phenomenal) things what assists in formation of two forms of consciousness - egocentric and enlightened. 3. Egocentric consciousness is the basic source of suffering of a man. 4. Suffering is the stimulus of spiritual development of a man. 5. The primary purpose of a mystic is overcoming of egocentric consciousness by means of a psychopractice. 6. The ultimate goal of a mystic practice is the “unity” with the Absolute and the qualitative transformation of psychical life of a man. Mystic experience is transegocentric (“which overcomes Ego”) and accompanied by the experience of mystic light.*

***Key words:** mystics, mystical culture, the Absolute, enlightened consciousness, egocentric consciousness, psychopractice.*

Такие гуманитарные дисциплины как культурология и религиоведение возникли сравнительно недавно. И до сих пор ведется напряженная научно-исследовательская дискуссия относительно таких понятий как «культура» и «мистика», при этом всегда подчеркивается невозможность их однозначного определения. Многие зарубежные и отечественные авторы посвятили свои труды исследованию этой проблематики, среди них Л. М. Баткин, П. С. Гуревич, У. Джемс, Ю. А. Кимелев, А. Г. Сафронов, Н. Смелзер, У. Стейс, Ф. Стренг, Е. А. Торчинов и многие другие.

Данная работа, можно сказать, находится на пересечении культурологической и религиоведческой проблематики, так как ставит перед собой цель не только определить понятия «культура» и «мистика», но также дать характеристику такого феномена как «мистическая культура».

Действительно, уже существует не одна сотня определений культуры. И здесь, прежде всего, важно отметить те из них, которые акцентируют внимание на её функциональных особенностях. Например, по мнению американского социолога Нейла Смелзера, основной функцией культуры в обществе является упорядочение опыта и регулирование поведения членов конкретной группы людей. Культура также символизирует всю совокупность убеждений, ценностей и выразительных средств (применяемых в искусстве и литературе), которые являются общими для какой-то группы людей [8, с. 41]. Существуют четыре структурных элемента культуры: 1) *понятия* (или концепты) как способ упорядочения опыта